

Charita Česká republika

Vladislavova 1460/12, 110 00 Praha 1

tel.: 296 243 344, fax: 296 243 333

e-mail: sekretariat@charita.cz

www.charita.cz, www.svet.charita.cz

Příspěvek ke konferenci „Odstraňme dluhové pasti“ Ondřej Špendlíček, předseda kolegia odborných poraden Charity ČR

Vážený pane řediteli, vážení hosté, kolegové, dámy a pánové,

dovolte mi, abych svůj příspěvek o stavu předluženosti v České republice zahájil poněkud filozoficky. Dlouhodobě se v otázce předluženosti fyzických osob nacházíme ve zvláštní situaci, která by se dala s určitou mírou nadsázky nazvat schizofrenní. Po více než dvou dekádách zanedbávání finanční gramotnosti u obyvatel České republiky, ve spojení s neskutečným bujením poskytovatelů nebankovních finančních produktů, přeprodáváním ohromného množství pohledávek za účelem dalšího ždímání dlužníků, a dalších nekalých praktik se konečně dostáváme do fáze, kdy situace předluženosti fyzických osob již není tak žalostná a ve spojení se současným obdobím ekonomického rozvoje se nejspíše bude nadále zlepšovat. Situace byla před dosažením nedávného vrcholu ovšem natolik kritická, že aktuální situace by jen stěží mohla vést k všeobecnému nadšení.

Potvrzením tohoto jsou před nedávnem zveřejněné informace exekutorské komory o exekučních řízeních z roku 2016. V současnosti má čtyři a více exekucí již 413 tisíc občanů České republiky. Tendence nově nařizovaných exekucí se sice v minulém roce zpomalila o deset procent, i přesto však celkový počet probíhajících exekucí stoupl o pět procent. O čtyři a půl miliónu probíhajících exekucí vedených proti fyzickým osobám se nyní dělí celkově 834 tisíc dlužníků. Při počtu obyvatel České republiky je toto číslo nepředstavitelné a nepochopitelné.

Exekuce se koncentrují na stále užší okruh dlužníků a jedna exekučovaná fyzická osoba tak má v průměru 5,3 exekuce. Jak říká prezidentka exekutorské komory Pavla Fučíková, mnohočetnost exekucí tak stále zůstává jedním z nejtěživějších celospolečenských problémů. U většiny pohledávek u lidí, kteří čelí zároveň několika exekucím, je prakticky nemožné dlužnou částku v únosném čase vymoci. Z toho plyne, že se exekučorům daří vymáhat stále méně exekucí.

Povinní v těchto exekucích se tak dostávají do šedé ekonomiky, kde nejen, že neprospívají společnosti, ba naopak, ale zároveň ani neřeší svou závazkovou situaci a propadají se v ní mnohdy ještě hlouběji.

Jak se nechal slyšet ministr spravedlnosti Robert Pelikán, více než půl miliónu lidí se nachází v situaci, kdy z důvodu nemožnosti uhradit aktuálně požadovaných 30% výše závazků nezajištěných věřitelů, nejsou schopni dosáhnout na schválení oddlužení. Troufnu si tvrdit, že toto číslo je nadsazené, nicméně i desetitisíce takových dlužníků by si zasloužilo, aby byla schválena novela, která vstup do oddlužení zmírní navrhovaným způsobem, a tím zpřístupní širšímu spektru dlužníků.

Vývoj na poli podaných insolvenčních návrhů u fyzických osob se v prvním čtvrtletí snížil meziročně o necelých sedm procent. Další snížení nápadu návrhů na povolení oddlužení lze očekávat i nadále, obávám se ovšem, že bude toto způsobeno nejen zlepšením ekonomické situace státu a příznivé míry nezaměstnanosti, jakožto pozitivních faktorů, ale bohužel nižší možností přístupu k soudu ze strany samotných dlužníků, způsobené zmíněnou novelou insolvenčního zákona účinnou od 1. 7. 2017. Od tohoto data již návrhy na povolení oddlužení za dlužníka bude moci zpracovat a podat pouze advokát, notář, soudní exekutor, nebo insolvenční správce, případně akreditovaná osoba, která na rozdíl od jmenovaných, bude službu poskytovat bezplatně. Lze očekávat, že dojde k převisu poptávky po zpracování a podání návrhů nad nabídkou, tím spíše po plánovaném schválení aktuální novely, která umožní přístup do řízení dlužníkům, kteří na něj doposud nedosáhli. V tomto směru jdou novely v jistém smyslu proti sobě. Motivace zákonodárce byla zřejmá a odůvodněná, omezit obchodování se zpracováním návrhů společnostmi, které od dlužníků vybírali sprostě vysoké poplatky, dosahující v některých případech i desítky tisíc korun.

Proč bylo ovšem s pomyslnou vaničkou vylito i dítě nám nebylo nikdy ze strany předkladatelů dřívější novely insolvenčního zákona rozumně vysvětleno a neziskové organizace poskytující odborné sociální poradenství, v rámci kterého vykazují činnost směřující k podání návrhu na povolení oddlužení, tak budou muset žádat o akreditaci, ačkoli svou práci vykonávají nezištně, kvalitně a zdarma.

Současná doba tak spěje k tomu, že chudí lidé nadále chudnou a bohatí bohatnou. Tento trend se jeví jako nezastavitelný při myšlence, že jsou to právě chudí lidé, kteří z důvodu svého postavení jen stěží mohou svou situaci řešit efektivně a při vynaložení co nejnižších nákladů. Naopak jsou to právě bohatí lidé, kteří mají prostředky a schopnost si své bohatství i nadále efektivně rozmnožovat a své náklady udržovat relativně nízko.

Jinými slovy zmíněný trend je způsoben tím, že bohatí lidé nemusí vynakládat takové úsilí, aby svůj majetek dále rozšiřovali, a naopak lidé chudí musí pro zachování svého životního standardu vydávat značnou námahu.

Přesto jsou zde stále určité potřebné kroky, které by zajistily, že méně lidí spadne do dluhové pasti. Dále je potřeba poskytnout podporu lidem, kteří se v dluhové pasti nacházejí a odstranit překážky, které zajistí, že ještě více předlužených lidí bude moci nadobro uzavřít pomyslné dveře za ekonomicky nepovedenou etapou svých životů.

Pokud bychom se zamysleli nad příčinami pádu osob do dluhových pastí, je jich mnoho. Jak již bylo zmíněno a v dalším příspěvku bude též rozebráno, je potřeba nadále trvat na rozšíření povědomí o potřebnosti pěstovat finanční gramotnost nejen v mladých lidech, ale zároveň u celé společnosti. Lidé musí rozumět finančním produktům, které jsou jim dnes a denně nabízeny prostřednictvím médií a správně se rozhodnout. U dospívajících lidí a nejen u nich, není důležité jen to, který finanční produkt si zvolí, od koho a za jakých podmínek, ale hlavně je potřeba apelovat na rozšiřování povědomí o tom, že ideální situace není si rozumně půjčit, ale pokud je to možné si nepůjčovat,

nýbrž si našetřit, zejména na pořízení statků, které nejsou nezbytně nutné. Čím více žijeme konzumním způsobem života, tím spíše máme pocit, že si některé věci nemůžeme odpustit. Je až s podivem, kolik uživatelů mnou poskytované služby disponuje mobilním telefonem, který neodpovídá situaci předluženého člověka.

Ti z vás, kteří občas sledujete televizi, jste si museli nutně všimnout, nakolik invazivní jsou reklamy nabízející nebankovní půjčky. Z takových reklam má člověk téměř pocit, že by bylo vysloveně hloupé takové nabídky nevyužít a nekoupit si větší a lepší televizi na splátky... Opak je ovšem pravdou. V tomto směru by tedy bylo vhodné, zamyslet se nad manipulativností takových reklam a možnosti jejich regulace směřující nejlépe k zajištění objektivnějšího pohledu potenciálních zákazníků na nabízený produkt. Regulování reklamy má samozřejmě své limity, stále chceme žít v liberální společnosti, nicméně stát má vůči svým občanům povinnost ochrany a věc by se dala řešit přinejmenším osvětou, která by šla proti manipulativním praktikám zmíněných reklam.

Dalšími systémovými řešeními pro zmírnění rizik pádu lidí do dluhových pastí jsou například zajištění lepšího ohodnocení méně kvalifikované pracovní síly, tedy diskutované další zvýšení minimální mzdy, zajištění dostupného sociálního bydlení, zvýšení podpory osamělých rodičů, eliminace sociálního vyloučení, snížení počtu dlouhodobě nezaměstnaných osob, nebo řešení dlouhotrvajícího zadlužení některých osob.

V sociální službě se opakovaně setkávám s klienty, kteří netuší, jaké důsledky pro ně bude mít, ale zejména jaké důsledky mělo, nerozvážené jednání projevující se v nehrazení jejich závazků vůči některým, řekněme privilegovaným věřitelům. Jedněmi z takových věřitelů, jsou například zdravotní pojišťovny, jinými jsou věřitelé, kteří se svými pohledávkami vymáhají též příslušenství v podobě poplatku z prodlení ve výši 0,25% denně z dlužné částky. Toto se týká právní úpravy účinné do konce roku 2013. Poplatek z prodlení ve výši 0,1% denně z dlužné částky se týká úpravy účinné do konce roku 2015, kdy byl poplatek z prodlení z českého řádu konečně vyňat. Přesto zde ovšem stále čelíme veliké skupině dlužníků, kterým z důvodu poplatku z prodlení ze splatné pohledávky vzniklé před rokem 2014 nedokážu rozumně vysvětlit proč je jejich závazek po čtyřech letech až čtyřnásobný, když zohledníme i náklady nalézacího a exekučního řízení.

Řekněte, jak by se vám líbilo mít dlužníka, který vám za jeden rok prodlení zaplatí téměř dvojnásobek z původně dlužné částky? Jsem přesvědčen, že byste se v této pozici necítili morálně na výši a přesto se to s posvěcením zákona děje dokonce ze strany veřejnosprávních, resp. územních celků, tedy obcí v podobě exekučních vymáhání. Otázka je tedy nasnadě, co s tím? Změna zákona působit retrospektivně nemůže a dluh již vzniknul. Někteří veřejnosprávní věřitelé po uhrazení jistiny dluhu odpouští na žádost dlužníka až 100% výše poplatku. Dlužníci žádající o povolení oddlužení ovšem musí přiznat celkovou výši závazku, což jim v mnohých případech i zamezí dosáhnout na předpoklad umoření 30% závazků. Tito dlužníci jsou tak odkázáni na období po schválení současné novely, která jim oddlužení zpřístupní.

Osobně zastávám názor, že novela by měla zavést možnost žádat o oddlužení každému, kdo prokáže, že je schopen uhradit byt jen náklady řízení v podobě zálohy na náklady a odměnu insolvenčního správce, nicméně usnesení o splnění oddlužení po příslušném počtu let by takto benevolentní být nemělo. Navrhoval bych pro splnění oddlužení po sedmi letech alespoň 10% umoření závazků nezajištěných věřitelů, ale tato otázka by měla být předmětem celospolečenské diskuze. Já jsem se za tři a půl roku své praxe neseťkal s žadatelem o oddlužení, který by neměl ze svého příjmu schopnost uhradit alespoň desetinu celkového dluhu, a to se vztahovalo k pětiletému období. Podstupovat oddlužení s tím, že zaplatím pouze náklady řízení, nemá celospolečenský význam, který by byl žádoucí. Co ovšem ze strany ministerstva spravedlnosti kvitují je snaha více kontrolovat insolvenční správce a vést je k intenzivnější spolupráci a podpoře dlužníka v řízení. Mé zkušenosti ze spolupráce insolvenčního správce s dlužníkem nejsou vůbec přívětivé, nutno ovšem podotknout, že ne vždy je na vině insolvenční správce, nicméně je to insolvenční správce, kdo je za svou práci odměňován tisícem a osmdesáti devíti korunami s DPH měsíčně a bylo by bláhové si myslet, že je to za to, aby mu software podle poměru rozdělil a zaslal platby věřitelům a jednou ročně mu vygeneroval zprávu o plnění oddlužení.

Jak dále zajistit lepší prostředí pro řešení zadluženosti osob? I nadále by mělo docházet k podpoře sociálních služeb, které se dlužníky a vůbec sociálně slabé snaží vést k vyřešení jejich nepříznivé sociální situace. Z mé zkušenosti musím konstatovat, že se tak děje, za což jsme vděční.

V souvislosti s vývojem směřujícím k zmírnění sankcí za neuhrazení nejrůznějších plnění, ať už jsou to smluvní úroky z prodlení, zákazy vyžití smluvních pokut u některých smluvních vztahů, zrušení absurdního poplatku z prodlení se nyní nabízí další krok. Tímto krokem by mohlo být zmírnění relativně vysoké sankce v podobě penále za neuhrazení pojistného na veřejném zdravotním pojištění. V současnosti je ve výši 0,05% denně, což odpovídá roční sazbě ve výši 18,25% z dlužného pojistného. Tato sazba se neměnila již deset let, přičemž před tímto datem byla zmírňována několikrát z původní výše 0,1% denně.

Kdokoli může namítat, že o odpuštění dlužného penále se dá pojišťovnu požádat, nicméně za předpokladu, že dlužník uhradí dlužné pojistné, na což ne vždy má prostředky. Při žádosti o oddlužení je pohledávka pojišťovny přihlášena vždy v plné výši tedy i s touto, relativně vysokou sankcí.

Zejména bychom měli lidem bezplatně zpřístupnit informace týkající se jejich vlastní závazkové situace. Jak můžeme po dlužnících chtít, aby svou situaci řešili a zároveň jim házet klacky pod nohy při snaze zajistit si informace. Typickým problémem je zjištění informací z centrální evidence exekucí, kterou provozuje Exekutorská komora. Služba je zpoplatněna, což by se při rozumné sumě dalo pochopit, nicméně co pochopitelné není, je jednak přeprdej služby dalším poskytovatelům (viz exekuceinfo.cz), u něhož je služba v základní podobě ještě významně dražší při horší výpovědní hodnotě. Například se ze základního výstupu dlužník nedozví, kdo je v řízení oprávněným a komu tak vlastně dluží, v případě exekuceinfo.cz se nedozví ani číslo jednací a tedy za informaci o počtu exekucí zaplatí 218 korun a za každé zobrazení detailu jednotlivé exekuce dalších 73 korun. Při

průměrné mnohočetné exekuci o počtu pěti tak dlužník uhradí 583,- Kč. Někteří z uživatelů služby si tento náklad nemohou dovolit. Naštěstí existuje služba jako je Czechpoint, kde se informace dozví za nižší poplatek a při lepší obsahové výpovědní hodnotě, která nutně dlužníka nedonutí být buď naštvaný, nebo připlatit další platby za detail.

A v kruhu se tak dostáváme k již řečenému, že situace dlužníků na cestě z dluhové pasti není zdaleka tak snadná, jak by mohla být v případě, kdy by určité struktury nechtěli všelijak vydělat na neštěstí dlužníků.

Děkuji za pozornost.

11. 5. 2017

Ondřej Špendlíček, DCHP